

## ULUSLARARASI HUKUKTA UZAY AJANSLARI VE ULUSAL UZAY HUKUKUNDA YASAL ÇERÇEVE YETERLİLİK SORUNU<sup>1</sup>

Doç. Dr. Esra KATIMAN<sup>2</sup>

### ÖZET

Uzay, bugün devletler için sadece bilimsel gelişmelerin dünya dışı alanda da sürdürülmesi amacıyla değil, dünya ekonomisine katkı kaynağı olarak da bir değer olarak görülmektedir. Uzayın keşif yolculuğuyla birlikte uzay ve gök cisimlerinin dünya için değerlendirilmesi çalışmaları büyük ölçüde uzay ajanslarının bilimsel çalışmalarıyla ilerlemektedir. Uzay ajanslarının hukuksal kişilikleri uluslararası hukukta olduğu gibi ulusal hukuklar bakımından da çeşitlilik göstermektedir. Devletler yarattıkları hukuksal kişiliklere uygun yasal çerçeveler oluşturmaya çalışmaktadırlar. Türkiye Uzay Ajansı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin 13/12/2018 tarihinde yayınlanmasıyla birlikte idari ve mali açıdan özerk, özel bütçeli, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ile bağlantılı Türkiye Uzay Ajansı kurulmuş; böylelikle bugüne dek imzalanmış uluslararası andlaşmalar haricinde, Türkiye'nin ulusal hukuktaki ilk kapsamlı uzay hukuku düzenlemesi mevzuata girmiş bulunmaktadır. Uzay ajanslarının uluslararası hukuk alanındaki hukuksal statüsünün irdelenmesi, Türkiye Uzay Ajansı'nın uluslararası hukuktaki yeri, ulusal hukuk yasal çerçevesinin yeterliliğini ve gerekliliklerini saptamak açısından önem taşımaktadır. Makalede uluslararası hukuk aracılığıyla ülkemizde gelişmekte olan ulusal uzay hukukunun hangi destek noktaları ile ilerlemesi gerektiği üzerinde durulmakla birlikte aynı zamanda konu ile ilgili yeni çalışma alanı sorularına kapılar aralanmaktadır.

**Anahtar Kelimeler:** Uzay ajansları, Türkiye Uzay Ajansı, Uluslararası Uzay Hukuku Anlaşmaları, Uluslararası hukuk kişileri, Uluslararası hukukta sorumluluk hukuku.

---

<sup>1</sup> Bu makale, 20-22 Kasım 2021 tarihindeki ASEAD 8. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu'nda özet bildiri olarak sunulmuştur.

<sup>2</sup> İzmir Ekonomi Ün., Hukuk Fak., Kamu Hukuku ABD, ORCID: 0000-0003-3878-4413, ekatiman@yahoo.fr  
Araştırma Makalesi/Research Article, Geliş Tarihi/Received:10/01/2022–Kabul Tarihi/Accepted: 16/02/2022

## SPACE AGENCIES IN INTERNATIONAL LAW AND THE PROBLEM OF LEGAL FRAMEWORK SUFFICIENCY IN NATIONAL SPACE LAW

### ABSTRACT

Today, space is seen as a value for states not only for the purpose of sustaining scientific developments in extraterrestrial space, but also as a source of contribution to the world economy. Along with the exploration journey of space, the studies on the evaluation of space and celestial bodies for the world are progressing to a large extent with the scientific studies of space agencies. The legal personalities of space agencies vary in terms of national laws as well as in international law. States are trying to create legal frameworks suitable for the legal personalities they have created. With the publication of the Presidential Decree on the Turkish Space Agency on 13th of December 2018, the Turkish Space Agency, which is administratively and financially autonomous, with a special budget, and linked to the Ministry of Industry and Technology, was established; thus, apart from the international agreements signed so far, Turkey's first space law regulation in national law has entered into legislation. Examining the legal status of space agencies in the field of international law is important in terms of determining the Turkish Space Agency's place in international law, the adequacy of the national legal framework and the requirements. In the article, it is focused on what support points should the national space law advance first, which is developing in our country through international law, proceed with, and also opens the door to new field of study questions related to the subject.

**Key Words:** Space Agencies, Turkish Space Agency, International Space Law Conventions/Agreements, International Legal Personalities, Liability Law in International Law.

### GİRİŞ

Türkiye Uzay Ajansı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi<sup>3</sup> ile kurulmasına karar verilen Türkiye Uzay Ajansı ile birlikte aynı zamanda Türkiye'nin, bugüne dek imzalanmış uluslararası andlaşmaları saymazsak, ulusal hukuktaki ilk uzay hukuku düzenlemesi de mevzuata girmiş bulunmaktadır<sup>4</sup>.

İlgili Kararname sadece Türkiye Uzay Ajansı'nın kurulduğunu ilan etmemektedir; aynı zamanda, bundan böyle Türkiye'nin "Cumhurbaşkanınca belirlenen politikalar doğrultusunda bir Millî Uzay Programının olacağını" da beyan etmektedir. Ulusal uzay programının hayata geçirilmesi için düzenlemeler yapmak ise Türkiye Uzay Ajansı'nın görevine dahil edilmektedir.

<sup>3</sup> Türkiye Uzay Ajansı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (No:23). 13/12/2018 Tarih, 30624 numaralı Resmi Gazete. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/19.5.23.pdf>

<sup>4</sup> İstanbul Teknik Üniversitesi Havacılık Ve Uzay Teknolojileri Uygulama Ve Araştırma Merkezi Yönetmeliği (<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/08/20170815-5.htm>), TÜBİTAK bünyesinde faaliyet gösteren Türkiye Bilimsel Ve Teknolojik Araştırma Kurumu Uzay Teknolojileri Araştırma Enstitüsü'ne dair Yönetmelik gibi araştırma ağırlıklı kuruluşların işleyişlerine dair düzenlemeler mevzuat dahilinde sayılabilse de, havacılık hukuku alanı hariç, uzay hukuku alanında genel niteliğe sahip, yasama organı ya da cumhurbaşkanlığı düzeyinde yürütme tasarrufu ile oluşturulan normatif bir düzenleme bu güne dek mevcut değildi.

Kararnamede yer alan düzenleme, bir yandan kurulan Türkiye Uzay Ajansı'nın (bundan böyle kısaca "TUA", "Ajans" veya "Kurum" veya olarak anılacaktır) hukuki kişiliğini, idari- mali açıdan yapısını, kuruluşun idare ile olan ilişkisini belirlerken diğer yandan ajansın görevleri, ajansın organları, organ ve birimlerin görevleri, ajansın gelir kaynakları, personel ve istihdam konularında hükümler içermektedir.

İlk bakışta, adı geçen Kararnamenin ulusal hukukta bir boşluğu doldurduğu söylenebilir. Ancak uluslararası hukukta, uzay hukuku alanında son yıllarda geline nokta ve uluslararası alanda yapılacak kısa bir karşılaştırmalı hukuk incelemesi sonrasında aslında mevcut kararnamenin, ulusal hukukta bir boşluğu doldurmaktan ziyade, mevcut hukuksal boşlukları göz önüne serdiği, hatta varlığıyla pozitif hukukta yeni hukuksal boşluklar yaratmış olduğu da iddia edilebilir.

Uzay Hukuku alanındaki ilk kapsamlı ulusal düzenleme niteliğine sahip Türkiye Uzay Ajansı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin, uluslararası hukuk gelişmeleri ışığında, ulusal mevzuat bakımından incelenmesi, ilerideki yasal gelişmelere katkı sunabileceği ölçüde faydalı olacaktır. Ulusal uzay ajansı kimliği üzerinden yapılacak gerek ulusal gerek uluslararası hukuk alanındaki değerlendirmeleri, mümkün olduğunca, ilk katmanlardan başlatmak konunun çok disiplinli bir alanda bulunması nedeniyle sorunun ana eskizini sağlayacağından gereklidir. Konu hem uzayla ilgili hem de ulusal ama aynı zamanda uluslararası nitelikte olunca, birden fazla hukuk düzeninin varlığı, bir aradalığı hatta iç içeliğinin karmaşıklığı, monist ve düalist görüşlerin klasik çekişmesini hatırlatırcasına, en üst seviyede sergilenir olmaktadır. Çerçeve böyle olunca, çoğunlukla ulusal çalışmalar yürüten uzay ajanslarının sırf bu çalışma alanları sebebiyle uluslararası hukuk alanı içinde kaldıkları söylenebilir. Buna rağmen, bir uzay ajansının ve çalışma sahasının uluslararası hukuktaki yerini tam olarak belirlemek (I) ve Türkiye Uzay Ajansı gibi bir ulusal kuruluşun, kendi kuruluş mevzuatından ayrı, genel ulusal mevzuat içinde ayrıca ne gibi düzenlemeleri zorunlu kıldığını görmek, ulusal uzay hukuku mevzuatının hukuksal yeterliliği konusu bakımından (II) önem taşımaktadır.

## 1. UZAY AJANSLARININ ULUSLARARASI HUKUKTAKİ YERİ

İster bir devlet girişimi ister özel nitelikli bir girişim olsun<sup>5</sup>, uzay alanında çalışmalar yapan her türden kurum veya kuruluşun çalışma sahası uzay olduğundan uluslararası hukuk, doğrudan ve öncelikli şekilde "uygulanacak hukuk" olarak konu ile ilgili hemen her seviyedeki tartışmada ana belirleyicidir.

<sup>5</sup>Örneğin İsveç Ulusal Uzay Ajansı, Eğitim ve Araştırma Bakanlığı'na bağlı bir merkezi hükümet kuruluşu iken kısa adıyla NASA olarak tanınan Ulusal Havacılık ve Uzay Dairesi (*The National Aeronautics and Space Administration*), Amerika Birleşik Devletlerinin sivil uzay programlarından sorumlu kurumdur. Bkz. <https://www.nasa.gov/about/index.html>. Bir diğer ulusal ajans örneği ise Ulusal Uzay Eğitimleri Merkezi (*Centre national d'études spatiales*) adıyla faaliyet gösteren Fransa'da bulunan bir uzay araştırma merkezidir. Endüstri ve ticari özelliği olan kamu kurumuna niteliğine sahip olan Merkez'e, Fransa'nın uzay politikasını Hükümet'e önerme görevi verilmiştir. Savunma, haberleşme, dünya gözlem çalışmaları, bilim ve uzaya gönderme çalışmaları Merkez'in başlıca faaliyet alanıdır. Yirmi iki Avrupa devletinin katkı sunduğu ve kurulduğu 1975 yılından beri uzayın barışçıl keşfi ve kullanımı amacıyla faaliyet gösteren Avrupa Uzay Ajansı ise bir uluslararası örgüt olarak aynı alanda çalışmalar sürdürmektedir. Bkz. <https://www.esa.int/> Ulusal uzay ajansları ve programlarına genel bir bakış için: ALPAR M.A. Uzay Ajansları. Türkiye Bilimler Akademisi Forumu, Tübitak, Ankara, 2002. <http://www.tuba.gov.tr/files/yayinlar/akademi-forumu/17-AKADEM%C4%B0%20FORMU.pdf>

Her ne kadar uzay çalışmaları, ilk olarak, devletler içinde ve çoğunlukla devletler tekelinde yürütülen çalışmalar olarak başlamış ve halen bu genel olarak böyle sürdürülmekte ise de uzay alanındaki çalışmaların tüm insanlığa ve yerküreye doğrudan etkileri sebebiyle, konu oldukça hızlı bir şekilde uluslararası hukuk sahasına çekilmiştir. Buna rağmen, uzay ajansları normatif düzenlemeler bakımından uluslararası hukukun kenar çizgisinde kalmıştır (A). Bilimsel gelişmelerin ortak payda ve ortak kader bileşkesi küreselleşme ve uluslararası toplumdaki yakınlaşmayla birlikte daha fark edilir olduğundan beridir uzay alanındaki çalışmalarda uluslararası merkezlerin önemi gittikçe artmaktadır. Devletlerin, bilimsel gelişmelerden çok, başta ekonomik, askeri alanlar olmak üzere devletsel gelişim perspektifleri uzay çalışmalarında hala çok yoğun biçimde ön plandadır; bu nedenledir ki uzay ajansları bir yandan karma, bir yandan ulusal yapılanma içinde çeşitli görünümde altında, ancak hep uluslararası hukuk alanı içinde kalacak bir satıhta çalışmalarını sürdürmektedirler. Uzay ajanslarının uluslararası hukukta uluslararası örgütlerle mi yoksa devlet kişiliği ile mi özdeşleştiği yoksa özerk nitelikte mi olduğu sorusu, uluslararası hukukta uzay ajanslarının öncelikle uluslararası hukuk kişiliği sorunu ile bağlantılıdır (B).

#### **A. Uluslararası Hukuk Düzenlemelerinin Kıyısında Kalan Uzay Ajansları**

Uzay çalışmaları, gelişiminin en hızlı döngüsünü, her ne kadar doğu-batı soğuk savaşı ortasında, ulusal çıkışlı bir rekabet ortamı içinde yakalasa da başlangıcından bu yana uluslararası hukuk alanı içine hızla çekilmiştir. Devletlerin kendi ulusal faaliyetleri kapsamında uzayda yaptıkları çalışmalardan dolayı uluslararası sorumluluk taşıyacaklarını açıklığa kavuşturan 27 Ocak 1967 tarihinde imzaya açılan, kısaca “Uzay Andlaşması” olarak anılan “Ay ve Diğer Gök Cisimleri Dahil, Uzayın Keşif ve Kullanılmasında Devletlerin Faaliyetlerini Yöneten İlkeler Hakkında Andlaşma” (bundan sonra “Uzay Andlaşması –1967” olarak anılacaktır), daha insanlık aya ayak basmadan önce imzaya açılmış; başta, alanda rekabet eden aktörlerce imzalanmış ve çok hızlı bir şekilde, 10.10.1967 tarihinde, yürürlüğe girmiştir.

Uzay çalışmalarının zarar doğurucu muhtemel etkileri, her şeyden önce insana dokunacağından ve bu etkiye birinci derecede maruz kalacak olanlar ağır risk ortamında çalışanlar öncelikle astronotlar olduğundan 22 Nisan 1968 tarihli, Astronotların Kurtarılması, Astronotların ve Uzaya Fırlatılmış Olan Araçların Geri Verilmeleri Hakkında Anlaşma (“Kurtarma Andlaşması-1968”) ile uzay çalışmalarında güvenlik ve tedbir ön plana çıkarılmıştır. Devletler uzaya fırlatılmış nesnelere söz konusu olduğunda muhtemel zarar riskini önleyici tedbirleri almayı da yine bu anlaşmayla taahhüt etmişlerdir.

Uzay ile ilgili anlaşmaların içinde, yakın zamanda gelişim göstereceği açıkça ortada olan sözleşmelerden biri, 6/29 Mart 1972 tarihli, Uzay Cisimlerinin Verdiği Zarardan Dolayı Uluslararası Sorumluluk Hakkında Andlaşma (“Sorumluluk Sözleşmesi -1972”)<sup>6</sup>.

<sup>6</sup> 28/4/2004 tarihli ve 5150 sayılı Kanun ile katılmamız uygun bulunan ekli “Uzay Cisimlerinin Verdiği Zarardan Dolayı Uluslararası Sorumluluk Hakkında Sözleşme”ye ilişkin beyanla katılmamız; Dışişleri Bakanlığı’nın 3/11/2006 tarihli ve HUMŞ/398115 sayılı yazısı üzerine, 31/5/1963 tarihli ve 244 sayılı Kanununun 3 üncü maddesine göre, Bakanlar Kurulu’nca 16/11/2006 tarihinde kararlaştırılmıştır.

Anılan sözleşme ile uzay cisimlerinin neden olduğu zarardan dolayı fırlatan Devletlere ait sorumlulukları belirleyen uluslararası kurallar ve usuller saptanmıştır. Özellikle uzayda gittikçe artan sayıda bulunan cisimler yüzünden bu kuralların önümüzdeki on yılda çok daha ayrıntılı hükümlerle gelişimini sürdürmesi kaçınılmaz gözükmektedir.

Uzayla ilgili faaliyetlerin takibi konusunda atılan ilk adımlardan biri ise Uzaya Fırlatılan Cisimlerin Tescili Sözleşmesi ("Kayıt Sözleşmesi-1975")'dir<sup>7</sup>. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 12 Kasım 1974 tarihli 3235 sayılı kararı ile kabul edilerek 15 Eylül 1976 tarihinde yürürlüğe girmiştir.;

Devletlerin Ay ve Diğer Gök Cisimleri Üzerindeki Faaliyetlerini Düzenleyen Anlaşma<sup>8</sup> ("Ay Andlaşması"- 1979) Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 5 Aralık 1979 tarihinde 34/68 sayılı kararı ile kabul edilerek 11 Temmuz 1984 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Andlaşma, Sözleşme ve anlaşmaların yanı sıra BM Genel Kurul kararları ile uzay çalışmaları hakkında devletler tarafından yapılan beyan ve saptanan ilkeler de bulunmaktadır. Uluslararası uzay hukukunun beş beyan ve yasal ilkeler dizisi şunlardır: Devletlerin Uzayın Keşfi ve Kullanımındaki Faaliyetlerini Yöneten Hukuki İlkeler Bildirgesi<sup>9</sup>; Yapay Dünya Uydularının Devletlerin Doğrudan Uluslararası Televizyon Amaçlı Kullanımını Yöneten İlkeler<sup>10</sup>; Dünyanın Uzaydan Uzaktan Algılanmasına İlişkin İlkeler<sup>11</sup>; Nükleer Güç Kaynaklarının Uzayda Kullanımına İlişkin İlkeler<sup>12</sup>; Özellikle Gelişmekte Olan Ülkelerin İhtiyaçları Dikkate Alınarak, Tüm Devletlerin Yarar ve Çıkarları İçin Dış Uzayın Keşfi ve Kullanımında Uluslararası İşbirliği Bildirgesi"<sup>13</sup>.

Tüm bu sözleşmeler ve beyanlar içinde uzay faaliyetlerinin büyük kısmının yürütüldüğü uzay ajanslarını konu eden özel bir anlaşma bulunmamaktadır<sup>14</sup>. Uzay ajansının uluslararası hukukta özel bir tanımına da rastlanmamaktadır.

<sup>7</sup> BM Genel Kurulu'nun 3235 (XXIX) sayılı kararı ile 14 Ocak 1975 tarihinde imzaya açılan ve 15 Eylül 1976 tarihinde yürürlüğe giren "Tescil Anlaşması" ("*Registration Convention*", *Convention on Registration of Objects Launched into Outer Space*")

<sup>8</sup> 23/2/2011 tarihli ve 6147 sayılı Kanunla katılımı uygun bulunan "Devletlerin Ay'da ve Diğer Gök Cisimlerindeki Faaliyetlerini Düzenleyen Anlaşma" 11 Haziran 2011 tarihli, 27961 (Mükerrer) sayılı Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Türkiye anlaşmaya 29.02.2012 tarihinden itibaren tarafur. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/06/20110611M1-9-1.pdf>

<sup>9</sup> Hukuk İlkeleri Bildirgesi.13 Aralık 1963 tarihli BM Genel Kurul kararı 1962 (XVIII).

<sup>10</sup> Yayın İlkeleri Bildirgesi.10 Aralık 1982 tarihli 37/92 sayılı BM Genel Kurul kararı.

<sup>11</sup> Uzaktan Algılama İlkeleri. 3 Aralık 1986 tarihli 41/65 sayılı BM Genel Kurul kararı.

<sup>12</sup> Nükleer Güç Kaynakları.14 Aralık 1992 tarihli 47/68 sayılı BM Genel Kurul kararı.

<sup>13</sup> Fayda Bildirgesi.13 Aralık 1996 tarih ve 51/122 sayılı BM Genel Kurul kararı.

<sup>14</sup>ONU, Bureau des Affaires Spatiales, "Droit international de l'espace, Instruments des Nations Unies". New York, 2017, ST/SPACE/61/Rev.2.

Ancak daha ilk andlaşma ile birlikte uzay ajanslarının faaliyetleri, uluslararası hukukun içine dahil edilmiştir: Ay ve Diğer Gök Cisimleri Dahil, Uzayın Keşif ve Kullanılmasında Devletlerin Faaliyetlerini Yöneten İlkeler Hakkında Andlaşma'nın (1967) VI. Maddesi<sup>15</sup> devlet dışı oluşumlardan hükümet dışı kuruluşları uluslararası sorumluluk hukuk kurallarına bağlamış ve devlet denetimine tabi kılmıştır.

Genel olarak, bazı uzay çalışmalarını bir araya getirmeye karar vermiş bir devletin veya bir grup devletin, uzay faaliyetinin tamamını veya bir kısmını koordine etmekten sorumlu, ulusal veya uluslararası bir organı olarak tanımlanabilecek olan uzay ajansları, uzayla ilgili uluslararası hukuk genel ilkelerine göre, sürdürdükleri çalışmaların niteliği gereği, dolaylı olarak, uluslararası hukuk kuralları ile bağlıdır. Erken tarihli ilkelerden olan Devletlerin Uzayın Keşfi ve Kullanımındaki Faaliyetlerini Yöneten Hukuki İlkeler Bildirgesi'nin 5. Maddesi, 1967 tarihli Andlaşmadaki kuralı ilkesel düzeyde tekrarlamaktadır:

“Devletler, ister hükümet ister hükümet dışı kuruluşlar tarafından gerçekleştirilsin, dış uzaydaki ulusal faaliyetler için uluslararası sorumluluğa sahiptir ve ulusal faaliyetlerin bu Bildirgede belirtilen ilkelere uygun olarak yürütülmesini sağlamalıdır. Sivil toplum kuruluşlarının dış uzay faaliyetleri, ilgili Devlet tarafından izne ve sürekli gözetime tabi olmalıdır. Uluslararası bir kuruluş tarafından uzayda yürütülen faaliyetlerde, bu bildirgede belirtilen ilkelere uyulması sorumluluğu uluslararası kuruluşa ve onun parçasını oluşturan Devletlere aittir”. Uzay ajansları ile uzay alanında çalışmalar yapan kişi ve kuruluşlar ile devlet arasındaki uzay çalışmaları alanındaki bağı kuran bu ilkeler uzay ajanslarının faaliyetlerinin uluslararası hukuk kuralları ile çerçevelendiğini açıkça göstermektedir.

Sorumluluk kuralları bakımından ise 1972 tarihli, Uzay Cisimlerinin Verdiği Zarardan Dolayı Uluslararası Sorumluluk Hakkında Andlaşma'nın XXII maddesi ile uluslararası uzay ajanslarının andlaşmalar yoluyla uluslararası sorumluluk kuralları ile bağlanma şartları sayılmıştır. Buna göre; “Sözleşme'de Devletlere yapılan atıflar, uzay faaliyetlerinde bulunan her uluslararası hükümetlerarası kuruluşa, bu kuruluşun Sözleşme'den doğan hak ve yükümlülükleri kabul ettiğini bildirmesi ve kuruluşa üye devletlerin çoğunluğunun bu Sözleşme'ye ve Ay ve Diğer Gök Cisimleri Dahil, Uzayın Keşif ve Kullanılmasında Devletlerin Faaliyetlerini Yöneten İlkeler Hakkında Anlaşma'ya taraf olması halinde uygulanır<sup>16</sup>”.

<sup>15</sup> Madde şu şekildedir: “Andlaşmaya Taraf Devletler, ay ve diğer gök cisimleri dahil, uzayda gerek Hükümet teşekkülleri, gerek Hükümetlerdışı teşekküller tarafından yürütülen millî faaliyetlerde ve millî faaliyetlerin işbu Andlaşmada yer alan hükümler uyarınca yürütülmesinde milletlerarası sorumluluk taşırlar. Hükümetlerdışı teşekküllerin ay ve diğer gök cisimleri dahil, uzaydaki faaliyetleri ilgili Devletin müsaadesine ve devamlı nezaretine tabi olmalıdır. Ay ve diğer gök cisimleri dahil, uzaydaki faaliyetlerin bir milletlerarası teşkilât tarafından yürütülmesi halinde, işbu Andlaşma hükümlerine riayetden doğan sorumluluk milletlerarası teşkilât ile, söz konusu teşkilâta mensup bulunan bu Andlaşmaya Taraf Devletlere ait olacaktır”.

<sup>16</sup> İlgili Andlaşmanın XXII maddesinin konu ile ilgili diğer fıkraları şu şekildedir: “ (...)Böyle bir kuruluşa üye ve bu Sözleşme'ye taraf olan Devletler, kuruluşun bir önceki fıkraya uygun olarak bir bildirim yapmasını temin amacıyla her türlü uygun tedbirleri alırlar. (...)Bir uluslararası hükümetlerarası kuruluşun, bu Sözleşme hükümleri çerçevesinde zarardan sorumlu olması halinde, bu kuruluş ve kuruluşun bu Sözleşme'ye taraf olan üyeleri müştereken ve müteselsilen sorumludurlar. Ancak, a) Böyle bir zarardan doğan tazminat talepleri ilk önce kuruluşa sunulmalıdır. (...)”.

Demek oluyor ki, uzay alanında faaliyet gösteren hükümetlerarası kuruluş yapısındaki bir uzay ajansı, belirli şartlar altında, bir uluslararası hukuk kişisi olarak andlaşmalar yoluyla da uluslararası sorumluluk kuralları ile bağlı olabilecektir.

Uzay Ajanslarının uluslararası hukuktaki yeri sadece kurallar kaynaklı değildir. Ajansların ve devletlerin uygulamaları da uluslararası örgüt veya ulusal yapı içindeki uzay ajanslarının uluslararası hukuk içine çekme eğilimi göstermektedir.

Avrupa Uzay Araştırmaları Örgütü'nün<sup>17</sup> 26 Eylül 1976 tarihinde, 1972 tarihli Uzay Cisimlerinin Verdiği Zarardan Dolayı Uluslararası Sorumluluk Hakkında Andlaşma'nın XXII. maddesi doğrultusunda yapmış olduğu bildirimini bu alandaki ilk örneklerden birini oluşturmaktadır. İşbu bildirimle Ajans, andlaşmayı imzalamaya veya andlaşmaya katılmaya gerek kalmadan uzay alanında uluslararası iş birliğinin güçlendirilmesine katkıda bulunan kural ve prosedürlerin oluşturulmasını ve uzay nesnelерinin neden olduğu zarar mağdurlarının tam ve adil bir şekilde tazmin edilmesini dikkate aldığını bildirerek Sözleşmede yer alan borçları ve hakları kabul ettiğini beyan etmiştir<sup>18</sup>.

Washington'da, 29 Ocak 1998 tarihinde, Kanada Hükümeti, Avrupa Uzay Ajansı'nın üye devletlerinin hükümetleri, Japonya Hükümeti, Rusya Federasyonu Hükümeti ve Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti arasında yapılan Uluslararası Sivil Uzay İstasyonu ile ilgili iş birliği konusundaki anlaşmada, anlaşmaya taraf devletlerin ulusal yapıdaki uzay ajanslarına, "İş birliği yapılan kurumlar" ("*Agences coopérantes*") sıfatıyla doğrudan sorumluluk verilmiştir<sup>19</sup>.

## B. Uzay Ajanslarının Uluslararası Hukuk Kişiliği Sorunu

Uzay Ajanslarının uluslararası hukukta hukuksal kişilikleri karma bir yapılanma izler. Çoğu uzay ajansı ulusal yasalara bağlı olarak kurulup ulusal mevzuata tabi kılınır iken aralarındaki az sayıda ajans, uluslararası kuruluş niteliğinde görülerek uluslararası hukuk kişileri arasında kabul edilir.

Bir uzay ajansının uluslararası hukuk kişisi sayılıp sayılmayacağı konusu, öncelikle, başka zorunlu şartların yanı sıra, kurulan ajansın hukuki statüsüne bağlıdır; bu bağlamda, ajansın kuruluş belgesi önemli bir veri sağlar<sup>20</sup>. Uluslararası örgütler hakkında, doktrinde üzerinde uzlaşmış tek bir tanım söz konusu değildir.

<sup>17</sup> Esro / Cers (*European Space Research Organisation*), Avrupa Uzay Araştırmaları Hazırlık Komisyonu (*Copers*) tarafından yürütülen çalışmalar sonucu Eldo'dan ("Uzay araçlarının imalatı ve fırlatılması için Avrupa Merkezi", "*Eldo- Centre européen pour la construction et le lancement d'engins spatiaux*") sonra doğan ikinci organizasyondur. Görevi bilimsel uydular inşa etmektir. Esro'yu oluşturan sözleşme, 14 Haziran 1962'de dokuz devlet tarafından imzalandı: Almanya, Belçika, İspanya, Fransa, İtalya, Hollanda, Birleşik Krallık, İsveç ve İsviçre. 31 Mayıs 1975'te, Esro'nun, Eldo ile birleşmesi sonucu Avrupa Uzay Ajansı kurulmuştur. <https://journals.openedition.org/histoire-cnrs/590?file=1>

<sup>18</sup> ESA Bulletin, G. Lafferranderie, "Responsabilité juridique internationale et activités de lancement d'objets spatiaux", <https://www.esa.int/esapub/bulletin/bullet80/laff80.htm>

<sup>19</sup> Bkz adı geçen anlaşmanın 4. Maddesi. *Loi de mise en oeuvre de l'Accord sur la Station spatiale internationale civile* L.C. 1999, ch. 35. Kanada Hükümeti mevzuat veri tabanı: <https://laws.justice.gc.ca/fra/lois/C-31.3/page-2.html>

<sup>20</sup> Dedeoğlu, B. "Uluslararası Örgütlerin Farklı Sınıflandırılma Biçimleri". İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası 49 / 0 (Ekim 2011): 15-30. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuifm/issue/814/8869>

Ancak Uluslararası Hukuk Komisyonunun Uluslararası Örgütlerin Sorumluluğu Taslak Projesi içinde yer alan tanıma göre<sup>21</sup>, bir andlaşma veya bir başka uluslararası hukuk belgesi ile kurulmuş olan ve uluslararası tüzel kişiliğe sahip tüm kuruluşlar uluslararası örgüttür; bu kuruluşlar bünyelerinde devletlerden başka diğer uluslararası örgütleri de barındırabilir.

Uluslararası örgüt kavramı içinde yer alan “hükümetlerarası örgüt” kavramı çoğu zaman neredeyse uluslararası örgüt kavramıyla eş anlamlı olarak kullanılabilir. Oysa uluslararası örgüt daha geniş bir kavram olarak hükümetlerarası örgütlerin yanı sıra hükümetdışı olan uluslararası sivil toplum kuruluşlarını da içine alabilir. Uluslararası örgütler kendisini kuran devletlerin çeşitli amaçlarını yerine getirmeleri için oluşturulan ve çalışmalarını uluslararası hukuk kurallarına bağlı olarak yapan birimlerdir. Bir uluslararası örgütün üyeleri devletler olabileceği gibi diğer uluslararası örgütler de olabilir. Uluslararası örgütlerin bir diğer özelliği uluslararası bir andlaşma ya da uluslararası hukuka göre akdedilmiş bir belge ile kurulmalarıdır. Uluslararası örgüt sayılabilmesi için kuruluşun kendisini kuran yapılardan bağımsız bir iradeye sahip olması gerekir. Örneğin, Türkiye'nin Birleşmiş Milletler Uzayın Barışçıl Amaçlarla Kullanımı Komitesi'ne (UBAKK) üyeliği, tamamen devletlerarası örgüt içindeki bir devlet faaliyetidir.

Buna karşılık, uluslararası örgüt niteliğindeki uzay ajansları uluslararası örgüt tanımına uygun olarak bir uluslararası andlaşma aracılığıyla kurulabilmektedir. Böylece uluslararası örgütler kuruluşlarında uluslararası hukuka tabi olarak kurulmuş olmakta ve devletlerden ayrı iradeye sahip organları bulunmaktadır. Uzay çalışmaları alanında bu ölçütleri sağlayan ve uluslararası örgüt sayılabilecek uzay ajanslarına örnek olarak Asya-Pasifik Uzay İşbirliği Örgütü<sup>22</sup> ( *Asia-Pacific Space Cooperation Organization-APSCO* ) ve Avrupa Uzay Ajansı<sup>23</sup> ( *European Space Agency* ) verilebilir.

Uzay çalışmalarının hızlanmasıyla birlikte devletlerin yapmış olduğu iş birliği andlaşmalarında ulusal uzay ajanslarına özel yer verildiği görülmektedir. Az önce andığımız Washington'da 29 Ocak 1998 tarihinde Uluslararası Sivil Uzay İstasyonu ile ilgili, iş birliği konulu anlaşma, bu eğilime bir örnektir. Böyle bir durumda devletle bağlantılı bu kurumlar, andlaşmadan kaynaklı uyumsuzluklarda çalışmaları, iş ve işlemleri bakımından uluslararası hukuk kuralları içinde değerlendirileceklerdir.

Diğer yandan, bir devletin iç hukuk kuralları ile yönetilen bir hükümetdışı kuruluş sırf uluslararası alanda çalışıyor diye uluslararası örgüt sayılmayacaktır. Bu nedenle, ulusal yasalarla kurulu devlet organlarıyla bağlantılı olan ajansların uluslararası alanda çalışma yapmalarına karşın uluslararası örgüt olarak adlandırılması ya da tanımlanması mümkün değildir. Türkiye'de gerek TÜBİTAK gerek Türkiye Uzay Ajansı, uluslararası alandaki çalışmalarına rağmen hiç tartışmasız ulusal yapıda kuruluşlardır.

<sup>21</sup> *Projet d'articles sur la responsabilité des organisations internationales*, 2011, Bkz. NU Doc. No:A/66/10, parag. 87. Taslak Proje ayrıca yayımlanmıştır: Uluslararası Hukuk Komisyonu Yıllığı, 2011, vol. II(2).

<sup>22</sup> Bkz. Resmi İnternet sayfası: <http://www.apSCO.int/>

<sup>23</sup> Bkz. Resmi İnternet sayfası: <https://www.esa.int/>



Buna karşılık, Türkiye'nin dokuz kurucu üyesinden birisi olarak TUA aracılığıyla çalışmalarına katıldığı çok taraflı uluslararası kuruluş kabul edilen Asya Pasifik Uzay İş birliği Örgütü (APSCO) uluslararası hukuk alanında, uluslararası örgüt statüsündedir. Buradaki çalışmaları bakımından TUA, devlet tüzel kişiliğinden ayrı tutulamayacak ve TUA aracılığıyla yapılan çalışmalarda, Türkiye bakımından, devlet sorumluluk kuralları işleyecektir. Benzer durum BM bünyesi içindeki çalışmalar bakımından da geçerlidir. Bu durumda, ulusal uzay ajanslarının uluslararası hukukta bağımsız hukuk kişilikleri olmadığı söylenebilir. Öte yandan, uygulanan uluslararası hukuk kuralları ışığında, girişmiş oldukları iş ve işlemlerde, yine de, bazı durumlarda uluslararası hukuk kuralları ile bağılı kalabilecekleri de rahatlıkla savunulabilir.

Uluslararası sivil toplum kuruluşu niteliğinde olan kuruluşlar bakımından, hukuksal kişilik ve sorumluluk hukuku değerlendirmeleri farklı olacaktır. Bu kuruluşlar uluslararası hukukta hükümetlerdışı uluslararası örgütler olarak anılır ve hükümetlerarası örgütlerden farklı olarak uluslararası örgüt olmanın birçok özelliğini taşırlar. Uzay hukuku alanında uluslararası sivil toplum kuruluşu niteliğinde olan kuruluşlara örnek olarak Uluslararası Uzay Federasyonu - *The International Astronautical Federation* (IAF) verilebilir. Türkiye, 2009 yılında TÜBİTAK aracılığıyla Federasyon'a üye olmuştur. Üyeleri arasında ulusal uzay ajansları, üniversiteler gibi kuruluşlar bulunan bu birim, sivil özellikli bir uluslararası kuruluştur. Türkiye'nin, TUA aracılığıyla üyeliği bulunduğu disiplinlerarası bilimsel bir uluslararası kuruluş olan COSPAR'da bu türden kuruluşlara bir başka örnek oluşturur. Ancak bu yapıların devletlerden bağımsız tüzel kişilikleri olduğundan bu kuruluşların içindeki ulusal uzay ajansı faaliyetleri, bağımsız uluslararası kuruluşlar içindeki faaliyetler olarak, doğrudan uluslararası hukuka tabi görülmelidir. Bu türden üyeliklerde, ulusal ajansın devletten ayrı tüzel kişiliği ön plandadır; bu nedenle böyle durumlarda üyeliğin bir devlet temsilciliği olarak değerlendirilmemesi gerekecektir.

## **2. ÖZEL HUKUK TÜZEL KİŞİSİ “TUA” VE BENZERİ HUKUK KİŞİLERİNİN ULUSAL HUKUK MEVZUATI İÇİNDEKİ YERİ VE STATÜLERİNİN ULUSLARARASI HUKUKA UYGUNLUĞU SORUNU**

Uzay ajanslarının bazıları, sadece bilimsel araştırma görevi üstlenirken bir kısmı ise devletle idari ve ekonomik bağları sebebiyle, bilimsel faaliyetler dışında kimi idari faaliyetleri de yürütmek durumunda kalmaktadırlar. Bu idari faaliyetler bu tür ajanslar için, kurumun işleyişi gibi basit türden idari sorunları aşar nitelikte olabilmektedir. Bu bağlamda ajanslara, mevzuatı etkileyecek normatif düzenleyici olma sorumluluğundan, çeşitli konularda izin veren yetkili mercii konumuna dek çok geniş bir yetki yelpazesinin tanınması, teknoloji alanında bilimsel çalışmaları bu kurumların birincil görevi olmaktan çıkarıcı bir etki yaratmaktadır.

Bu açıdan gerek uygulayıcı gerek izin mercii konumunda olsun ajanslar hakkında yapılan yasal ve idari düzenlemelerin önemi büyüktür.

### A. Uygulayıcı Görevleri Bakımından Mevcut Yasal Boşluklar

Devletler ulusal yasalarıyla özel veya kamu hukukuna tabii farklı hukuk kişileri yaratmaktadırlar. Uzay ajanslarının dışında, başka aktörlerin de yer aldığı, uzayla ilgili çok sayıda bilimsel, teknolojik, ticari nitelikli faaliyet bulunmaktadır. Bunlardan en yoğunu haberleşme ve meteoroloji alanlarıdır. Bu alanda faaliyet gösteren kuruluşların kimisi uzay ajansı, araştırma merkezi vb. adlarla ile anılmakta iken kimisi bilimsel araştırma ve inceleme faaliyetlerinden ziyade ticari faaliyet alanı ağır basan ya da özel nitelikli uzmanlık alanları sebebiyle farklı isimlerle, doğrudan veya dolaylı bağlantılı olarak havacılık ve/veya uzay faaliyetleri alanında çalışmaktadır.

Ulusal egemenlik kapsamındaki uydu yörünge pozisyonlarının hakları, yönetimi ve işletme yetkisine sahip olmak ve bununla ilgili yükümlülükleri yerine getirmek, adına kayıtlı ve diğer operatörlere ait uyduları işletmeye vermek ya da verilmesini sağlamak, bu uyduları işletmek, ulusal ve yabancı operatörlere ait uydular üzerinden haberleşme ve iletim alt yapısını kurmak, kablo televizyon altyapısı üzerinden teknik olarak verilebilecek her türlü hizmeti sunmak, televizyon yayıncılığı ve uydu platform işletmeciliğini yürütmek, kamu hizmetlerinin elektronik ortamda verilebilmesini sağlayan e-devlet kapısı hizmetleri ile bilgi ve iletişim teknolojileri alanında her türlü faaliyette bulunmak işletmek ve ticarî faaliyette bulunmak üzere, Türk Ticaret Kanunu ve özel hukuk hükümlerine tâbi olarak “ Türksat Uydu Haberleşme Kablo TV ve İşletme Anonim Şirketi (Türksat A.Ş.)” unvanı altında kurulan anonim şirket, bu türden hukuki kişiliklere bir örnektir<sup>24</sup>. Ülkemizde, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) bünyesinde çalışmalarını sürdüren Uzay Teknolojileri Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, uzay alanında çalışmalar yapan ilk kurumdur.

Türksat’ın uydu işletmek, işletmeye verilmesini sağlamak görevi ile TUA’nın görevleri arasında benzerlikler vardır. Benzer durum TÜBİTAK Uzay Teknolojileri Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü ile TUA arasında da göze çarpmaktadır. Görev alanları çakışan kurumlar ve kurumların bağlı olduğu idari birimler arasında, örneğin Bakanlık gibi, görev, sorumluluk, denetim alanlarının mevzuat yoluyla daha açık belirlenmesi sorumlu kurum ve kuruluşların sorumluluk alanlarının açıkça belirlenmesi ve işleyişin denetimi bakımından gereklidir.

Kanunlarımızda uzay çalışmalarının bir kısmını yürüten işletmen<sup>25</sup> (operatör) için hukuki bir tanım getirmek gerekmektedir; çünkü uzay işletmeni, işletmenin genel anlamından öte bir kavramdır; uzay işletmeni, bir uzay faaliyetini bağımsız biçimde kendi sorumluluğu altında yürüten gerçek ve tüzel kişilerdir. Uzay çalışmaları ile ilgili olarak hukuksal tanıma ihtiyaç duyan daha birçok kavram bulunmaktadır: “uzay çalışması”, “zarar” kavramları hukuksal tanıma sahip olması gereken kavramlara örnektir.

<sup>24</sup> Telgraf Ve Telefon Kanunu (1), Kanun Numarası : 406, Kabul Tarihi : 4/2/1924, Yayımlandığı Resmî Gazete : Tarih : 21/2/1924 Sayı : 59, Yayımlandığı Düstur : Tertip : 3 Cilt : 5 Sayfa : 273, Ek Madde 33- (Ek:16/6/2004-5189/5 md)

<sup>25</sup> TDK Sözlüğünde işletmen sözcüğü: Bilgisayar vb. teknik aletleri işleten kimse, operatör, olarak tanımlanmaktadır.

Uzay çalışmaları alanında faaliyet gösteren kuruluşların başlıca alanı yenilikçi bilimsel araştırmalardır. Çalışmaların uzayda da sürdüğü ve süreceği dikkate alındığında örneğin, Sınai Mülkiyet Kanunu ve diğer ilgili mevzuat hükümlerinin bir an evvel bu çalışmalarla uyumlu hale getirilmesi gereklidir<sup>26</sup>. Herhangi bir buluş, ulusal mevzuatımıza göre, bir sınai mülkiyet hakkının konusu olduğuna göre, bu hakkın, Ay ve diğer gök cisimleri de dahil olmak üzere, Devletlerin Dış Uzayın Keşfi ve Kullanımındaki Faaliyetlerini Yöneten İlkeler Hakkında 27 Ocak 1967 Antlaşması'nın VIII madde uygulaması çerçevesinde ulusal yargı yetkisi altında olan uzay nesnelere içinde veya gök cisimleri üzerinde olanlar da dahil, uzayda yapılan veya kullanılan buluşlara uygulanması gerekir; bu durumun kanunla düzenlenmesi esastır.

Türkiye Uzay Ajansı'nın 2021-2026 Stratejik Planının içinde öngörülen çalışmalar arasında Millî Uzay Programının hazırlanması ve hayata geçirilmesi için düzenlemeler yapılması; uluslararası ilişkiler kapsamında ikili veya çoklu anlaşmalardan doğan yükümlülüklerin yerine getirilmesi için düzenleme yapılması; uluslararası organizasyonlara üyelikten doğan yükümlülüklerin yerine getirilmesi için düzenleme yapılması; kurumsal iş ve işlemlerde mevzuat ve düzenlemeler yapılması bulunmaktadır<sup>27</sup>. Türkiye Uzay Ajansı'nın Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinde belirtilmiş olan “mevzuat hazırlama görevi” açısından 2026 Stratejik Planının ilk bakışta, yönetmelik bakımından yerinde olduğu söylenebilir; ancak henüz yönetmelik çalışmalarının tamamlanmadığını hatırlatmak gerekir; yakın dönemde bu eksikliğin giderilmesi öncelikli işler arasında sayılmalıdır.

Diğer yandan, mevcut uluslararası hukuk kuralları karşısında, özellikle TUA görevleri arasında sayılan “ikili veya çoklu anlaşmalardan doğan yükümlülüklerin yerine getirilmesi için düzenleme yapılması” konusunun, idarenin düzenleyici işlemlerden ziyade yasama organı eliyle ve yasalar yoluyla yapmasının uygun olduğunun altını çizmek gereklidir. Uzay çalışmaları hem etik alanında hem insan hakları hukuku alanında hem de uluslararası ilişkiler ve uluslararası rekabet boyutuyla önemli gelişmelere gebe dir. Sayılanlardan çok daha fazla alanda, örneğin bilimsel gelişmeler, haberleşme, teknoloji, bilişim, ekonomi, güvenlik gibi alanlarda, çoğu öngörülemeyecek seviyede etki ve sonuç doğurabilecek olan uzay çalışmalarının yasal çerçevesi içinde, devlet ve diğer gerçek ve tüzel kişilerin sorumluluk alanlarının ve sorumluluk kapsamının daha açık belirlenmesi gerektiğinden bu düzenlemelerin yasama organı eliyle ve yasalar yoluyla yapılmasında fayda bulunmaktadır.

Türkiye Uzay Ajansı'nın 2022-2026 Strateji Planında yer alan hedefleri, ay görevi dahil oldukça üst seviyede hedeflerdir: “Dünyadaki gelişmeler dikkate alınarak, ülkemizin uzay politikaları alanındaki hedeflerinin koordineli olarak yürütülmesi amacıyla önümüzdeki on yılı kapsayacak Millî Uzay Programı, Türkiye Uzay Ajansı Tarafından hazırlanarak Cumhurbaşkanımız tarafından kamuoyu ile paylaşılmıştır.

<sup>26</sup> Karşılaştırmalı uluslararası hukuk bu konuda yol gösterici olabilir. Örneğin Fransız mevzuatı bu konudaki gelişmeleri büyük ölçüde tamamlamış gözükmektedir:

<https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000018931380/>

<sup>27</sup> İbidem.

Milli Uzay Programı kapsamında Cumhuriyetimizin 100. Yılında, belirlediğimiz on hedeften Türk Astronot ve Bilim Misyonunu gerçekleştirerek büyük bir adım atmış olacağız. Ayrıca Ay Görevi hedefinin ilk aşaması olan Ay’a sert inişi de aynı zamanda gerçekleştirmeyi planlıyoruz<sup>28</sup>”. Bu öngörü ve hedeflere uygun şekilde<sup>29</sup> bilimsel ve teknolojik gelişmelerin gerçekleşmesi, Kuruma sağlanacak imkânlarla sıkı sıkıya bağlı gözükmezdir. Bilimsel ve teknolojik hedeflere uygun düşecek şekilde ve her hâlükârda, devletin andlaşmalar yoluyla üstlendiği yükümlülüklerini, sürdürülen ve hedeflenen uzay alanındaki faaliyetlerin yasal çerçevesini oluşturması bakımından sağlaması, uluslararası uzay hukukunun temel sorularına ulusal düzeyde hazırlıklar yapması<sup>30</sup> sadece ulusal uzay hukukunu zenginleştirmesine fayda sağlamaz<sup>31</sup>, aynı zamanda uluslararası hukukun gelişimine de katkı sağlar.

<sup>28</sup> T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanı Mustafa VARANK sunuş yazısı, Türkiye Uzay Ajansı 2022-2026 Strateji Planı, TUA Strateji ve Bütçe Başkanlığı. <https://cdn.tua.gov.tr/616ebf277e94b.pdf> (Erişim Tarihi: 16.11.2021)

<sup>29</sup> Türkiye Uzay Ajansı’nın Kararname’de oldukça uzun bir liste halinde geçen görevleri ve benzer kuruluşların bütçeleri dikkate alındığında bütçesinin yetersizliği iddiaları yakın zamanda siyasi çevrelerce dile getirildi. Kurumun gerekli imkânlarla sahip olup olmadığı veya kuruma gereken maddi ve fiziksel şartların sağlanıp sağlanamayacağı sorusu konumuz dışında olmakla birlikte benzer başka kuruluşların bütçeleri BBC haber ajansında yer alan bir habere göre “NASA: 23 milyar dolar; ESA: 6 milyar Avro; Rusya Uzay Ajansı: 1,7 milyar Dolar; Almanya Uzay Ajansı: 1,1 milyar Avro; Japon Uzay Ajansı: 500 milyon Dolar; İngiltere Uzay Ajansı: 374 milyon Sterlin; Kanada Uzay Ajansı: 300 milyon dolar (BBC, 10.02.2021 tarihli, “Uzay ajanslarının bütçeleri, uzay yolculuklarının maliyeti ne kadar?” başlıklı haber. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-56012379>).

<sup>30</sup> Birleşmiş Milletler Dış Uzayın Barışçıl Amaçlarla Kullanımı Komitesi’nin sürdürdüğü güncel çalışmalar içinde, bilimsel ve hukuki bir cevap gerektiren “atmosfer dışı uzayın tanımlanması ve sınırlanması” sorusu vardır ki konu ile ilgili görüş bildiren ülkeler arasında bulunan Türkiye’nin Komite’ye verdiği yanıt “dış uzay tüm devletler tarafından eşit olarak özgürce keşfedilmeli ve kullanılmalıdır. Dış uzayın tanımı ve sınırlandırılmasına yönelik çalışmalar bu bağlamda değerlendirilmelidir” açıklamasından öteye gidememiştir. Diğer devlet temsilcilerinin soru ile ilgili açıklamaları ve karşılaştırmalı bir inceleme için bkz.: Birleşmiş Milletler Dış Uzayın Barışçıl Amaçlarla Kullanımı Komitesi, 19.02.2021 tarihli, A/AC.105/1112/Add.9 sayılı belge.

[https://www.unoosa.org/res/oosadoc/data/documents/2021/aac\\_105/aac\\_1051112add\\_9\\_0\\_html/V2100988.pdf](https://www.unoosa.org/res/oosadoc/data/documents/2021/aac_105/aac_1051112add_9_0_html/V2100988.pdf)

<sup>31</sup> Uzay hukuku alanında az sayıda yapılan çalışmalardan bazıları için bkz. : Bal, A. (2014). Hava-uzay araçlarının (aerospacecraft) hukuki rejimi. Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 15, 1465-1528; Çakır, T. (2020), Türk Uzay Operasyonlarına İlişkin Kanun’un Hazırlanması Konusunda Öneriler, Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi, Yıl: 2020, Sayı: 2, ss. 175-196; Dedeoğlu, B. "Uluslararası Örgütlerin Farklı Sınıflandırılma Biçimleri". İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası 49 / 0 (Ekim 2011): 15-30; Erdem, M. (2014). Uzayın ve Uzay Faaliyetlerinin Hukuki Rejimi, Birinci Baskı. Ankara: Savaş Yayınevi. Kurtuluş, D. F. (2019). Hava ve Uzay Hukukunda Ticari Hizmetlerden Doğan Hukuki Sorumluluk. Ankara: Yetkin Yayınları; Kutlu, Ş. (2020). “Uydu-Uzay Teknolojilerinin Geliştirilmesinde Türkiye’nin Yönetim Anlayışı ve Dünya Ölçeğinde Karşılaştırmalı Bir Analiz”. Havacılık ve Uzay Çalışmaları Dergisi, 1(1), 70-92; Meray, S. (1964). “Uzay ve Milletlerarası Hukuk”. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No:184-166; Seyitoğlu Danışman, Z. (2019). Uzay Hukukunda Devlet Egemenliği ve Mülkiyet. (Birinci Baskı). Ankara: Adalet Yayınevi; Soysal, M., Doğan, G., & Kuzu, L. (2018). Uzay Faaliyetlerine İlişkin Uluslararası Hukukun Kaynakları ve Birleşmiş Milletlerin Rolü. Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 3(2), s.”101-133; Sökmen, İ. (2019), “Uzay Güvenliği ve Yeni Savaş Alanı: Uzay”, in Geleceğin Güvenliği, Tasam yayınları. <https://www.researchgate.net/publication/338573135>; Şimşek, A. İ., & Altvur, S. (2021). 21. Yüzyılda Uluslararası Uzay Rejiminin İnsanlığın Ortak Mirası Temelinde Yeniden İnşası. Alternatif Politika, 13(3), 593-628; Tarhanlı, T. (1991). Uydular Aracılığıyla Yer Doğal Kaynaklarının Uzaktan Algılanması ve Uluslararası Hukuk. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi; Topsoy, F. (2012). 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi kapsamında “Barışçıl Amaçlar” teriminin anlamı. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 61(1), s. 383-416; Tütüncü, A. N. (2000). “Uzay Hukuku ve Uzaydaki Faaliyetlerin Gelişmesiyle İlgili Milletlerarası Sistemin Yapısı, Düzenlediği İlişkiler ve Dayandığı Esaslara Genel bir Bakış”. Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Cilt 19, Sayı 1-2: (1999- 2000): Prof. Dr. Aysel Çelikel’e Armağan; s. 979-989.

## B. İzin Mercii Olarak Görev Yaptığı Faaliyetlerde

Türkiye Uzay Ajansı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'ne göre, uzay araçları ve uzay yer sistemlerine ilişkin ulusal egemenlik kapsamındaki hakların kullanımına karar vermek; bu hakların yönetimi ve kullanılmasına yönelik usul ve esasları belirlemek; bu haklarla ilgili ulusal yükümlülüklerin gereklerini yerine getirmek; uzay yer istasyonlarının işletilmesine yönelik sözleşme imzalamak; uzay yer istasyonları arasında koordinasyonu sağlamak; ulusal ve uluslararası kuruluşlarla koordinasyonu yürütmek TUA'nın başlıca görevleri arasında bulunmaktadır.

Türkiye Uzay Ajansı'nın görevleri bakımından doğan yasal boşluklar, izin veya kontrol mercii olarak hareket ettiği durumlar için de geçerlidir. Kamu kurum ve kuruluşları ile özel sektör kuruluşları tarafından uzaya gönderilecek uydu ve uzay araçlarının yurtiçinden fırlatılmasına, yörüngeye yerleştirilmesine ve geri döndürülmesine ilişkin gerekli izinleri vermek ve koordinasyonu sağlamak; ticari, bilimsel ve araştırma-geliştirme amaçlı uzay operasyonları ile insanlı veya insansız uzaya erişim ve uzayın keşfine yönelik operasyonları yaptırmak veya yapılmasını koordine etmek; uydu, fırlatma araç ve sistemleri, hava araçları, simülatörler, uzay platformları dâhil uzay ve havacılıkla ilgili her türlü ürün, teknoloji, sistem, tesis, araç ve gereçlerin tasarımı, üretimi, entegrasyonu ve gerekli testlerinin yapılmasını sağlamak amacıyla plan, proje ve çalışmalar yapmak veya yaptırmak ; uzay ve hava araçları ile uzay yer sistemleri alanında her türlü tasarım, analiz, üretim, test, operasyon ve entegrasyon faaliyetlerini düzenlemek, izlemek ve gerektiğinde bu hususlarda yetkilendirme yapmak ve süreçleri yürütmek, TUA'nın izin ve kontrol mercii olarak hareket ettiği görevlerden bazılarıdır<sup>32</sup>.

Kararname ile uluslararası uzay hukukundaki gelişmeleri izlemek ve benzer yabancı kuruluşlar ile iş birliği yapmak, uzay hukukuna ilişkin mevzuat dâhil her türlü çalışmalarını yürütmek, Türkiye Uzay Ajansı'nın görevi kabul edilmiştir. 22.11.2019 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan değişikliklerle Kararname'ye eklenen 4. Maddesinin 4. bendine göre<sup>33</sup>, Ajansa verilen görev ve yetkilerin kullanımına ilişkin usul ve esaslar, Ajans tarafından çıkarılacak yönetmeliklerle belirlenecektir. Ancak uzay çalışmaları konusunda temel bir kanun olmadan anlaşmalar seviyesinden gelen uluslararası yükümlülüklerin yönetmelik hükümleriyle –ki henüz hazırlanmış ve yayınlanmış değildir- idaresi mümkün değildir.

Özetlenen bu durumun yanı sıra, özellikle, uluslararası hukukda uzayın nerede başladığı konusunda dahi diplomatlar ve uzman hukukçular arasında yıllardır süren ve henüz nihayete ermeyen tartışmalar olduğu hatırlanırsa, Türkiye Uzay Ajansı için, uzay çalışmaları alanında mevzuat çalışmaları yürütmenin nasıl bir devasa iş olduğu anlaşılabilir.

<sup>32</sup> Kararnamede “uzay araçları ve uzay yer sistemlerine ilişkin ulusal egemenlik kapsamındaki hakların kullanımına karar vermek, bu hakların yönetimi ve kullanılmasına yönelik usul ve esasları belirlemek ve bu haklarla ilgili ulusal yükümlülüklerin gereklerini yerine getirmek, uzay yer istasyonlarının işletilmesine yönelik sözleşme imzalamak gibi, kurumun denetim kontrol mercii görevini işaret eden çok sayıda sorumluluk bulunmaktadır.

<sup>33</sup> Bkz. RG-22/11/2019-30956-CK-52/1 md.

En temel kavramların bile özel bir kanunda henüz ifade edilmediği bir büyük yasal boşluk içinde yönetmelik hükümleri oluşturmak, hukuk bilimi açısından normlar hiyerarşisinde ters bir işleyişe karşılık gelmektedir. Uzay çalışmaları konusunda sorumluluk verilmiş kurumların izin mercii olarak görev aldığı konularda öncelikle kanun yoluyla temel kavram ve ilişkilerin düzenlenmesi zorunludur.

Türkiye Uzay Ajansı'nın özel hukuk tüzel kişiliğine karşın devlete ait bir bakanlığa bağlı olması, çalışmalarının devlet denetim ve kontrolünde olması anlamını taşır. Her ne kadar mevcut yasal düzenlemenin Türkiye Uzay Ajansı'nın hali hazırdaki program ve çalışmaları bakımından uygun ve yeterli olduğu söylenebilirse de ajansın hem özel hukuk tüzel kişisi olup hem de Bakanlığa bağlı olmasının uluslararası uzay hukuku kuralları bakımından pek bir önemi yoktur. Tüm uluslararası uzay hukuku andlaşmaları ve ilk bölümde anılan ilkesel kurallar, bu kuralların esas alındığı Birleşmiş Milletler Örgütü'nün Genel Kurul dahil uzman Komite ve birimlerinin çeşitli seviyelerde almış olduğu kararlar, Devletlerin uzay alanındaki faaliyetlerden aslen birinci derece sorumlu olduklarını açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, devlet organlarına bağlı kuruluşların ulusal hukukta saptanmış özel veya kamu hukuku tüzel kişiliklerinin, uluslararası hukuk sorumluluk kuralları üzerinde pek bir etkisi olmayacaktır.

Ancak gelecekte oluşturulacak ve özel sektörü içine dahil edecek yeni sistem ve girişimler söz konusu olduğunda, ulusal düzeyde belirgin ve özel bir yasal çerçeve eksikliğinin uluslararası hukuk kuralları bakımından kimi sorunları beraberinde getireceği de açıktır. Bu nedenle uluslararası hukuka uygun şekilde mevzuat hazırlıklarına ivedilikle başlanması gerekliliği bulunmaktadır. Türkiye'nin yetkili devlet temsilcilerinin yapmış olduğu açıklamalara göre, ulusal uzay çalışma hedefleri arasında, insanlı ve insansız uzay araçlarının uzaya gönderilme görevi de bulunduğu, özellikle, uzay nesnelерinin kaydı ve fırlatma izni gibi konularda devletin sorumluluk alanını düzenleyecek şekilde yasal çerçevenin belirginleşmesi, fikri ve sınai haklar, sigorta hukuku gibi ulusal hukukun diğer dallarında uzay hukuku gelişmelerine paralel düzenlemeler yapılması, ulusal hukukun diğer dallarıyla ulusal ve uluslararası uzay hukuku arasında uyum sağlanması, öncelikli konular arasında yer almaktadır. Üzerinde düşünülmesi gereken diğer bir nokta da uluslararası iş birliği faaliyetleri içinde uzay faaliyetleri konusunda kamu hizmeti kavramının açıklığa kavuşturulması gerekliliğidir.

Denetim makamlarıyla etkileşimlerinde, Türkiye Uzay Ajansı'nın görevlerinin çerçevesini belirleme gerekliliği bir başka dikkate alınacak nokta olarak öne çıkmaktadır. Bu konuya getirilecek açıklık, özellikle devletin ulusal ve uluslararası seviyedeki düzenleyici ve denetimci rolünün uluslararası uzay hukuku kuralları uygulaması içinde daha iyi anlaşılmasına hizmet edecektir.

Göz ardı etmemek gerekir ki uluslararası uzay hukukunun genel kural ve ilkeleri ışığında, uzay ajansları dahil, değişik aktörlerin yer aldığı uzay çalışmalarının hukuksal çerçevesinin belirlenmesi çalışmaları henüz yeni başlamıştır.

Güncel uluslararası hukuk çalışmalarına karşıt biçimde devletlerin klasik jeopolitik anlayışlarını astropolitığe dönüştürüp taşıma girişimlerine uluslararası hukukun henüz seyirci kalmakta olduğu söylenebilir<sup>34</sup>. Uzayda güvenlik ve silahlanma yasağına saygı sorunu, uluslararası hukukun öncelikli sorunlarından biri olarak masada öncelikli yerini çoktan almıştır<sup>35</sup>. Bu konunun şimdilik ağırlıklı olarak uluslararası politika alanında tutulduğu ancak bir an evvel *jus cogens* seviyesinde normatifliğinin uluslararası hukuk alanında tescili gerektiği açıktır.

Uzay kavramı, uzayda silahlanma, uzay enkazları<sup>36</sup>, uzay madenciliği gibi birçok alanda tartışmalar, görüş alışverişleri, BM dahil, çok sayıda kurum ve kuruluş bünyesinde devam etmektedir. Henüz bağlayıcı olmamakla birlikte, 2010 yılından beri Birleşmiş Milletler Dış Uzayın Barışçıl Kullanımları Komitesi tarafından üzerinde çalışılan ve dış uzay faaliyetlerinin uzun vadeli sürdürülebilirliği konusunda kabul edilen yirmi bir ilke, ulusal uzay hukuku mevzuatı için yol gösterici niteliktedir<sup>37</sup>. Bazı devlet temsilcilerinin de dile getirdiği gibi<sup>38</sup>, teknolojik gelişmeler dikkate alındığında uzay enkazı gibi dünyayı ve yaşamı doğrudan etkileyecek önemli konular üzerine açık kurallar belirlemek zorunludur: uzay enkazı, nükleer güç kaynakları taşıyanlar dahil uzay nesnelerinin çarpışması, yörüngenin adil ve rasyonel kullanımı, uzay kaynaklarının kullanımı gibi<sup>39</sup> birçok konu hala belirsizliklerle doludur.

Her şeyden öte, yeni gelişmeler olumlu, olumsuz birçok bilinmezle dolu olarak tüm uluslararası toplumu ve tüm ulusları birinci dereceden ilgilendirmektedir<sup>40</sup>.

Nice soru ile önemli başlıklar açan uluslararası uzay hukukunun bulunduğu bu tarihsel kavşakta, uzay alanı çalışmalarını sadece bilim-teknoloji alanı çalışmalarıyla sınırlı görmemek, ulusal uzay alanı çalışmalarına, ulusal ve uluslararası uzay hukuku çalışmalarını uluslararası uzay hukuku etiği kodu çalışmalarıyla birlikte dahil etmek, “belirliliğe” ve “öngörülebilirliğe” ihtiyaç hali açık olan uluslararası uzay hukukuna, ulusal hukukun sağlayacağı en büyük katkı olacaktır.

<sup>34</sup> Erdem, T. (2018). Uluslararası İlişkilerde Yeni Perspektif: Astropolitığe Giriş . Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 20 (1), 431-446. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/495834>; Everett Dolman (2011), Astropolitika: Uzay Çağında Klasik Jeopolitikalar (Astropolitik: Classical Geopolitics in the Space Age); SÖKMEN, İ. (2019), Uzay Güvenliği ve Yeni Savaş Alanı: Uzay, in Geleceğin Güvenliği, Tasam yayınları. <https://www.researchgate.net/publication/338573135>

<sup>35</sup> Konu, uluslararası hukukta barış kavramı ile doğrudan ilgilidir: bkz. Topsoy, F. (2012). 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi kapsamında “Barışçıl Amaçlar” teriminin anlamı. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 61(1), s. 383-416.

<sup>36</sup> <https://www.unoosa.org/documents/pdf/spacelaw/sd/COPUOS-GuidelinesF.pdf>

<sup>37</sup> Uzay etkinliklerinin uzun vadeli sürdürülebilirliği, uzayın barışçıl amaçlarla araştırılması ve kullanılması faydalarına adil erişimi mümkün kılacak şekilde uzay faaliyetlerini süresiz olarak gelecekte sürdürmeye devam etme yeteneği olarak tanımlanmaktadır. Bkz: Doc. No: A/AC.105/C.1/L.366

<sup>38</sup> BM Genel Kurulu 62. Oturumunda görüşülen Bilim ve Teknik Alt Komitesi'nin 44. Oturum Raporu, sayfa 19, paragraf 111 ve devamı, Belge no: A/62/20, 2007 ([https://www.unoosa.org/pdf/gadocs/A\\_62\\_20F.pdf](https://www.unoosa.org/pdf/gadocs/A_62_20F.pdf)).

<sup>39</sup> Birleşmiş Milletler Uzayın Barışçıl Amaçlarla Kullanımı Komitesi'nin Alt Komitesi, Viyana, 31 Mayıs-11 Haziran 2021 tarihli, belge no: A/AC.105/C.2/L.314/Add.1

[https://www.unoosa.org/res/oosadoc/data/documents/2021/aac\\_105/aac\\_1051112add\\_9\\_0\\_html/V2100988.pdf](https://www.unoosa.org/res/oosadoc/data/documents/2021/aac_105/aac_1051112add_9_0_html/V2100988.pdf)

<sup>40</sup> Gürsel, Ö. G. D. S. (2020). Uzay Turizmi Girişimleri ve Uzay Turizmi ile İlgili Olası Problemler.

## SONUÇ

Uzay çalışmalarının denetlenmesi, çok kapsamlı ve çok yönlü bir konu olarak, yasal düzenlemeye tabi kılınması gerekli konuların başında gelmektedir. Devletin siyasal, askeri, ekonomik durumunu doğrudan ilgilendiren türden bilimsel çalışmaların denetlenmesi, bu denetlemenin hangi sınırlar içinde kim ve kimler tarafından ve nasıl yapılacağı soruları, çözüm bekleyen sorular olarak karşımızda bulunmaktadır. Soru listesi çok uzun gözükmeyle birlikte, uzay çalışmalarında uygulanacak etik kuralların, çalışmalara katılacak tüm aktörleri içine alacak şekilde davranış kodlarının oluşturulması her şeyden önce atılması gereken adımlardır. Henüz geniş ve boş bir alan olarak beliren ulusal uzay hukukumuz, değerli bilim insanlarının ve hukukçuların belki de uzun yıllar sürecektir çalışmalarıyla daha öteye taşınmalıdır. Ulusal uzay hukukunun uluslararası uzay hukuku ile uyumunun sağlanması, devletin yetki ve sorumluluk alanları ile üçüncü kişilerin hak ve sorumluluklarının tespiti, uluslararası uzay hukukunun gelişimine katkı sağlayacak gelişmeler olacaktır.

## KAYNAKÇA

- Bal, A. (2014). “Hava-uzay araçlarının (aerospacecraft) hukuki rejimi”. Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 15, 1465-1528.
- Çakır, T. (2020), “Türk Uzay Operasyonlarına İlişkin Kanun’un Hazırlanması Konusunda Öneriler”, Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi, Yıl: 2020, Sayı: 2, ss. 175-196.
- Dedeoğlu, B. "Uluslararası Örgütlerin Farklı Sınıflandırılma Biçimleri". İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, 49 / 0 (Ekim 2011): 15-30.
- Erdem, M. (2014). Uzayın ve Uzay Faaliyetlerinin Hukuki Rejimi, Birinci Baskı. Ankara: Savaş Yayınevi.
- Erdem, T. (2018). “Uluslararası İlişkilerde Yeni Perspektif: Astropolitikçe Giriş” . Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 20 (1), 431-446. DOI: 10.26468/trakyasobed.437792
- Everett Dolman (2011), Astropolitika: Uzay Çağında Klasik Jeopolitikalar (Astropolitik: Classical Geopolitics in the Space Age).
- Gürsel, Ö. G. D. S. (2020). “Uzay Turizmi Girişimleri ve Uzay Turizmi ile İlgili Olası Problemler”.<https://www.researchgate.net/publication/347644843>
- İbas, S. (2007). Uzayın Askeri Kullanımı ve Silahsızlandırılması. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İnan Ş., A., & Atvur, S. (2021). “21. Yüzyılda Uluslararası Uzay Rejiminin İnsanlığın Ortak Mirası Temelinde Yeniden İnşası”. Alternatif Politika; İstanbul Vol. 13, Iss. 3, (Oct 2021): 593-628. DOI:10.53376/ap.2021.20
- İnce, F. (2015). Uzay Bir İnsanlık Serüveni- Bilimleri, Teknolojisi, Hukuku, Politikaları. (Birinci Baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kıvılcım, Z. (2010). Uluslararası Kamu Hukukunda İnsanlığın Ortak Mirası (Birinci Baskı). İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- Kurtuluş, D. F. (2019). Hava ve Uzay Hukukunda Ticari Hizmetlerden Doğan Hukuki Sorumluluk. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Kutlu, Ş. (2020). “Uydu-Uzay Teknolojilerinin Geliştirilmesinde Türkiye’nin Yönetim Anlayışı ve Dünya Ölçeğinde Karşılaştırmalı Bir Analiz”. Havacılık ve Uzay Çalışmaları Dergisi, 1(1), 70-92.



- Meray, S. (1964). “Uzay ve Milletlerarası Hukuk”. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No:184-166.
- Seyitoğlu Danışman, Z. (2019). Uzay Hukukunda Devlet Egemenliği ve Mülkiyet. (Birinci Baskı). Ankara: Adalet Yayınevi.
- Soysal, M., Doğan, G., & Kuzu, L. (2018). Uzay Faaliyetlerine İlişkin Uluslararası Hukukun Kaynakları ve Birleşmiş Milletlerin Rolü. Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 3(2), s.”101-133.
- Sökmen, İ. (2019), “Uzay Güvenliği ve Yeni Savaş Alanı: Uzay”, in Geleceğin Güvenliği, Tasam yayınları. <https://www.researchgate.net/publication/338573135>
- Şimşek, A. İ., & Atvur, S. (2021). 21. Yüzyılda Uluslararası Uzay Rejiminin İnsanlığın Ortak Mirası Temelinde Yeniden İnşası. Alternatif Politika, 13(3), 593-628.
- Tarhanlı, T. (1991). Uydular Aracılığıyla Yer Doğal Kaynaklarının Uzaktan Algılanması ve Uluslararası Hukuk. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- Topsoy, F. (2012). 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi kapsamında “Barışçıl Amaçlar” teriminin anlamı. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 61(1), s. 383-416.
- Tütüncü, A. N. (2000). “Uzay Hukuku ve Uzaydaki Faaliyetlerin Gelişmesiyle İlgili Milletlerarası Sistemin Yapısı, Düzenlediği İlişkiler ve Dayandığı Esaslara Genel bir Bakış”. Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Cilt 19, Sayı 1-2: (1999- 2000): Prof. Dr. Aysel Çelikel’e Armağan; s. 979-989.
- Wolff, J. M. (2009). “Uzayın Askerileştirilmesini İçine Alan “Barışçıl Kullanım” Kavramı, Uzayın Silahlandırılmasına da Yol Açar mı?”. (Çev. Y. Poyraz). Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, XIII (3-4), s. 69-83.

### **Ulusal Hukuk Kaynakları**

- Türkiye Bilimsel Ve Teknolojik Araştırma Kurumu İle İlgili Bazı Düzenlemeler Hakkında Kanun (1)(2)(3), Kanun Numarası : 278, Kabul Tarihi : 17/7/1963, Yayımlandığı R. Gazete : Tarih: 24/7/1963 Sayı : 11462, Yayımlandığı Düstur : Tertip : 5 Cilt : 2 Sayfa : 1699.
- Türkiye Uzay Ajansı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (No:23). 13/12/2018 Tarih, 30624 numaralı Resmî Gazete.
- İstanbul Teknik Üniversitesi Havacılık Ve Uzay Teknolojileri Uygulama Ve Araştırma Merkezi Yönetmeliği
- Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu Uzay Teknolojileri Araştırma Enstitüsü’ne dair Yönetmelik.
- Telgraf Ve Telefon Kanunu (1), Kanun Numarası: 406, Kabul Tarihi: 4/2/1924, Yayımlandığı Resmî Gazete : Tarih : 21/2/1924 Sayı : 59, Yayımlandığı Düstur : Tertip : 3 Cilt : 5 Sayfa : 273, Ek Madde 33- (Ek:16/6/2004-5189/5 md).
- T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanı Mustafa VARANK sunuş yazısı, Türkiye Uzay Ajansı 2022-2026 Strateji Planı, TUA Strateji ve Bütçe Başkanlığı. <https://cdn.tua.gov.tr/616ebf277e94b.pdf>

### **Uluslararası Hukuk Kaynakları**

#### **Uluslararası Andlaşmalar**

- Ay ve Diğer Gök Cisimleri Dahil Dış Uzayın Keşfi ve Kullanımına İlişkin Devletlerin Faaliyetlerini Yöneten İlkeler Hakkında Anlaşma
- Astronotların Kurtarılması, Astronotların İadesi ve Uzaya Fırlatılan Cisimlerin İadesi Anlaşması

Uzay Cisimlerinin Neden Olduğu Zararlardan Uluslararası Sorumluluğa İlişkin Sözleşme  
Uzaya Fırlatılan Cisimlerin Tesciline Dair Sözleşme  
Devletlerin Ay ve Diğer Gök Cisimleri Üzerindeki Faaliyetlerini Düzenleyen Anlaşma

### **BM Genel Kurulu Tarafından Kabul Edilen Esaslar**

Hukuk İlkeleri Bildirgesi.13 Aralık 1963 tarihli BM Genel Kurul kararı 1962 (XVIII).  
Yayın İlkeleri Bildirgesi.10 Aralık 1982 tarihli 37/92 sayılı BM Genel Kurul kararı.  
Uzaktan Algılama İlkeleri. 3 Aralık 1986 tarihli 41/65 sayılı BM Genel Kurul kararı.  
Nükleer Güç Kaynakları.14 Aralık 1992 tarihli 47/68 sayılı BM Genel Kurul kararı.  
Fayda Bildirgesi.13 Aralık 1996 tarih ve 51/122 sayılı BM Genel Kurul kararı.

### **Diğer Belgeler**

Dış Uzayın Barışçıl Kullanımları Komitesi'nin Uzay Enkazı Azaltma Yönergeleri.  
Uzayda Nükleer Güç Kaynağı Uygulamaları İçin Güvenlik Çerçevesi.  
NU, Bureau des Affaires Spatiales, “Droit international de l’espace, Instruments des Nations Unies”. New York, 2017, ST/SPACE/61/Rev.2.  
Uluslararası Örgütlerin Sorumluluğu üzerine Maddeler hakkında Taslak Proje (Projet d’articles sur la responsabilité des organisations internationales, 2011, Doc. No:A/66/10, parag. 87.  
Uluslararası Hukuk Komisyonu Yıllığı, 2011, vol. II (2).

### **İnternet Kaynakları**

<http://www.apsco.int/>  
<http://www.tuba.gov.tr/files/yayinlar/akademi-forumu/17-AKADEM%C4%B0%20FORMU.pdf>  
<https://cnes.fr/fr/>  
<https://www.unoosa.org/documents/pdf/spacelaw/sd/COPUOS-GuidelinesF.pdf>  
<https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14455-2010-INIT/fr/pdf>  
<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1028513>  
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1351800>  
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuifm/issue/814/8869>  
[https://hukukdergi.ebyu.edu.tr/wp-content/uploads/2015/10/2009-XIII\\_2-4.pdf](https://hukukdergi.ebyu.edu.tr/wp-content/uploads/2015/10/2009-XIII_2-4.pdf)  
<https://laws.justice.gc.ca/fra/lois/C-31.3/page-2.html>  
[https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/french/draft\\_articles/9\\_11\\_2011.pdf](https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/french/draft_articles/9_11_2011.pdf)  
<https://popsci.com.tr/dis-uzay-nereden-baslar/>  
<https://treaties.un.org/pages/showdetails.aspx?objid=0800000280128cbd>  
[https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg\\_no=XXIV-2&chapter=24&clang=\\_en](https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXIV-2&chapter=24&clang=_en)  
<https://tua.gov.tr/tr/uluslararasi-uyelikler/birlesmis-milletler-uzayin-bariscil-amaclarla-kullanimi-komitesi-ubakk>  
<https://undocs.org/fr/A/AC.105/C.2/L.318>  
<https://undocs.org/fr/A/RES/62/217>  
<https://undocs.org/fr/A/RES/76/3>  
<https://uzay.tubitak.gov.tr/tr/uydu-uzay/bilsat>  
[https://www.afri-ct.org/wp-content/uploads/2015/03/69-\\_Article\\_Pasco.pdf](https://www.afri-ct.org/wp-content/uploads/2015/03/69-_Article_Pasco.pdf)  
[https://www.airuniversity.af.edu/Portals/10/ASPJ\\_French/journals\\_F/Volume-06\\_Issue-1/tallis\\_f.pdf](https://www.airuniversity.af.edu/Portals/10/ASPJ_French/journals_F/Volume-06_Issue-1/tallis_f.pdf)  
<https://www.esa.int/>  
<https://www.esa.int/esapub/bulletin/bullet80/laff80.htm>  
<https://www.esa.int/esapub/bulletin/bullet80/laff80.htm>

[https://www.esa.int/Space\\_in\\_Member\\_States/France](https://www.esa.int/Space_in_Member_States/France)  
<https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000018931380/>  
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.406.pdf>  
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/19.5.23.pdf>  
<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/12732.pdf>  
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/05/20060511-1.htm>  
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/10/20061007-5.htm>  
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/12/20061220-1.htm>  
<https://www.rymdstyrelsen.se/en/>  
[https://www.senat.fr/europe/textes\\_europeens/e7257.pdf](https://www.senat.fr/europe/textes_europeens/e7257.pdf)  
<https://www.turksat.com.tr/tr/hakkimizda>  
<https://www.uebs-csg.com/cnes/>  
<https://www.un.org/press/fr/2019/cpsd705.doc.htm>  
<https://www.un.org/press/fr/2021/agdsi3676doc.htm>  
<https://www.ungeneva.org/fr/news-media/meeting-summary/2021/02/conference-disarmament-concludes-high-level-segment>  
[https://www.unoosa.org/oosa/documents-and-resolutions/search.jspx?lf\\_id=](https://www.unoosa.org/oosa/documents-and-resolutions/search.jspx?lf_id=)  
<https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/treaties.html>  
[https://www.unoosa.org/oosa/oosadoc/data/documents/2017/aac.105c.22017crp/aac.105c.22017crp.13\\_0.html](https://www.unoosa.org/oosa/oosadoc/data/documents/2017/aac.105c.22017crp/aac.105c.22017crp.13_0.html)  
<https://www.unoosa.org/pdf/publications/STSPACE11F.pdf>  
[https://www.unoosa.org/res/oosadoc/data/documents/2017/stspace/stspace61rev\\_2\\_0\\_html/V1703165-FRENCH.pdf](https://www.unoosa.org/res/oosadoc/data/documents/2017/stspace/stspace61rev_2_0_html/V1703165-FRENCH.pdf)  
[https://www.unoosa.org/res/oosadoc/data/documents/2019/aac\\_1051/aac\\_1051\\_318add\\_4\\_0\\_html/AC105\\_L318Add04F.pdf](https://www.unoosa.org/res/oosadoc/data/documents/2019/aac_1051/aac_1051_318add_4_0_html/AC105_L318Add04F.pdf)  
[https://www.unoosa.org/res/oosadoc/data/documents/2020/aac\\_105/aac\\_1051231\\_0\\_html/V2005483.pdf](https://www.unoosa.org/res/oosadoc/data/documents/2020/aac_105/aac_1051231_0_html/V2005483.pdf)  
[https://www.unoosa.org/res/oosadoc/data/documents/2021/aac\\_105/aac\\_1051112add\\_9\\_0\\_html/V2100988.pdf](https://www.unoosa.org/res/oosadoc/data/documents/2021/aac_105/aac_1051112add_9_0_html/V2100988.pdf)  
[https://www.unoosa.org/res/oosadoc/data/documents/2021/aac\\_105c\\_11/aac\\_105c\\_11\\_386add\\_6\\_0\\_html/AC105\\_C1\\_L386EAdd06F.pdf](https://www.unoosa.org/res/oosadoc/data/documents/2021/aac_105c_11/aac_105c_11_386add_6_0_html/AC105_C1_L386EAdd06F.pdf)  
[https://www.unoosa.org/res/oosadoc/data/documents/2021/aac\\_105c\\_21/aac\\_105c\\_21\\_314add\\_1\\_0\\_html/AC105\\_C2\\_L314Add01F.pdf](https://www.unoosa.org/res/oosadoc/data/documents/2021/aac_105c_21/aac_105c_21_314add_1_0_html/AC105_C2_L314Add01F.pdf)  
<https://www.unov.org/unov/fr/unoosa.html>  
<https://www.vie-publique.fr/rapport/25977-levolution-du-droit-de-lespace-en-france>  
<https://www.vie-publique.fr/sites/default/files/rapport/pdf/034000134.pdf>